

Anto Mišić

TISUĆUŠESTSTOTA OBLJETNICA OBRAĆENJA SV. AUGUSTINA

Uvod

Poneko izvanredno djelo kadro je pojedinca učiniti junakom dana ili godine, malobrojni su obilježili čitavo stoljeće, a još je manje ljudi za koje se može reći da njihova djela i misli nadilaze tok vremenske prolaznosti postajući trajno nadahnuće i putokaz. Jedan od takvih iznimnih velikana misli i duha jest Aurelije Augustin, rodom Afričanin, izobrazbom latin, u mladosti tražilac užitaka i istine, obraćenik pa svećenik, biskup i svetac. Sve nabrojeno nisu samo etape u Augustinovoj osobnoj povijesti; važno ih je imati na umu za razumijevanje njegovih djela i radi cjelovitijeg shvaćanja razvoja njegove misli. Upravo taj razvoj, kao u malo kojeg crkvenog pisca, možemo u Augustina pratiti čitajući njegova brojna djela, počevši od onih koje je napisao kao mladić i svjetovnjak do onih koje je stvorio kao biskup i starac. Upravo zbog nepoznavanja cjelovitog Augustinova stvaralaštva i života, moguće su pogrešne, oprečne pa i negativne prosudbe. Bilo bi stoga važno i zanimljivo govoriti o Augustinovu životu, o njegovim djelima, vremenu i o prilikama u kojima je živio, ali nam to ne dopuštaju ni svrha ni prostor ovog prikaza.

Prošle se godine (1986.) slavila tisućušetstota obljetnica obraćenja sv. Augustina pa je u povodu toga Sv. otac Ivan Pavao II. izdao apostolsko pismo *Augustinum Hipponensem*, patristički institut „Augustinianum” organizirao je u Rimu od 15. do 20. rujna 1986. veliki međunarodni kongres, širom svijeta održavaju se skupovi, a napisano je i nekoliko knjiga te mnogo članaka. Zato bi i ovaj prikaz htio biti skromni prinos obilježavanju obljetnice Augustinova obraćenja, njegovu boljem poznavanju, a prije svega želio bi potaknuti na čitanje njegovih djela, napose najpoznatijeg *Ispovijesti* koje su prevedene i u nas.

Svako je obraćenje velika Božja milost obraćenu pojedincu i Crkvi, a osobito se to može reći za sv. Augustina jer je njegovo obraćenje urodilo mnogostrukim plodovima za Crkvu kroz stoljeća. Zelio bih, u kratkim crtama, prikazati tok njegova obraćenja.

Na putu lutanja

Veliki poznavalac života i djela sv. Augustina o. Agostino Trapé u svojoj knjizi *Sv. Augustin – čovjek, pastir, mistik* (str. 25.) kaže za njega: „Iznad svega

bio je kršćanin. I u namjeri uvijek je ostao takav, pa i onda kada je zanemarivao katoličku vjeru. Tu činjenicu treba da ima na umu onaj tko želi razumjeti njegov unutarnji razvoj; to je možda najposebniji vidik njegove osobnosti." Augustin je čitav svoj život bio bogotražitelj jer je Bog njega već bio našao i poput starozavjetnog proroka odabrao i odredio da bude „izabrana posuda", poput Pavla, kojom će On svijetu donijeti dio svojih darova. Augustin se dugo opirao Božjoj ruci koja je bila stavljena na njega, ali božanska ga je milost nakon nemirnih lutanja dovela do spoznaje da ljudsko srce ostaje nemirno dok se ne smiri u Bogu.

Ne ulazeći pobliže u biografske podatke o kojima se može čitati u glasovitu Augustinovu djelu *Ispovijesti*, recimo samo da je rođen 13. studenoga 354. u gradiću Tagasti u sjevernoj Africi od majke sv. Monike i oca Patricija, koji bijaše poganin. Vrijeme Augustinova života može se podijeliti u nekoliko razdoblja: od rođenja do obraćenja (354.—486.); od obraćenja do svećeničkog ređenja (386.—391.); od svećeničkog ređenja do biskupskog posvećenja (391—396.); od biskupskog posvećenja do smrti u Hiponu 28. kolovoza 430. godine. Ono što nas sada zanima jest prvo razdoblje a prije svega proces Augustinova obraćenja.

Augustin nije bio kršten kao dijete, ali sam priznaje: „Moje je nježno srce, po milosrđu tvome, Gospodine (Ps 25,7), već s majčinim mlijekom pobožno upilo to ime Spasitelja moga, Sina tvoga, i duboko ga u sebi zadržalo" (*Ispovijesti*, 3, 4, 8). To duboko usađivanje Spasiteljeva imena u Augustinovu dušu zasluga je njegove svete majke Monike. Međutim, školovanje, odvojenost od kuće, zavodljivost zabava grada Kartage — sve to u vrijeme uzavrelosti mladenačkih poriva odvelo je Augustina daleko od Boga u svijet uživanja i strasti.

Kao 19—godišnjak, već prilično naobražen, Augustin, uz želju da racionalno osmisli svoj život, čita Bibliju i Ciceronovo djelo „Hortenzije" koje u njemu budi ljubav za mudročću — filozofijom. To „buđenje" donosi, međutim, i prvu dvojbu što prihvatiti: ili vjeru ili razum. Augustin se daje na proučavanje Biblije. „Stoga sam odlučio duh svoj usmjeriti na proučavanje Svetoga pisma da vidim kakvo je. I evo što vidim: to je nešto što nije shvatljivo oholima, a nije otkriveno ni djeci. Zdanje je to s niskim ulazom, no unutra je visoko i ovijeno tajnama. A ja nisam bio takav da sam mogao ući u nj i sagnuti šiju da se prilagodim takvu hodu." (*Ispovijesti*, 3, 5, 9) Ne poznavajući dovoljno Sveto pismo, budući da nije imao s kime raspravljati o problemima, pritisnut dvojbom ili razum ili vjera, on se odbacivši vjeru, priklanja razumu. Razočarao se službenim tumačenjem Biblije Katoličke crkve, a kao dobru poznavaoču latinskog jezika smetao mu je dosta nespretnan prijevod kojim se služio, najvjerojatnije "Vetus italica". Sve je to uvjetovalo Augustinovo udaljavanje od Crkve i priklanjanje manihejcima, gnostičko—dualističkoj sekti koja bi, kao i mnoge druge, najvjerojatnije utonula u zaborav da u svojim redovima nije imala Augustina, koji je i kasnije mnogo pisao o njoj.

Zašto se Augustin priklonio manihejcima, teško je do kraja razjasniti. Sigurno je da u to vrijeme, doživjevši razočaranje upada u novu dvojbu: ili Krist ili Crkva, prihvaćajući Krista, ali ne i Crkvu. Tada upoznaje i manihejce, koji se

prikazivahu kao jedini pravi sljedbenici Isusa Krista, a nudili su i put do mudrosti i istine oslobođen autoriteta vjere.

Tko su bili manihejci? Bijaše to gnostičko—dualistička sekata što ju je osnovao Mani po kojem je dobila ime. Mani se rodio god. 216., najvjerojatnije u gradu Seleucija u Babiloniji. U 12. i 24. godini života imaše „objavu” u kojoj je dobio naredbu da postane apostol „svjetla”. Mnogo je putovao po Indiji i Kini. Njegova nauka, maniheizam, sinkretizam je judeokršćanstva, iranskog dualizma i istočnih religija. Dualizam je osnova maniheizma, i to metafizički, antropološki i moralni, a sve to protkano velikom dozom mitologije. Čitav je sustav vrlo kompliciran pa ga zato neću detaljnije prikazivati. Evo nekoliko osnovnih podataka. Dva su osnovna principa: princip dobra, označen kao „svjetlo”, i princip zla, označen kao „tama”. Ta dva principa, dvije zone, imaju na čelu „Kralja svjetla”, odnosno “Vođu tame” — đavla. Oba principa sadrže po pet elemenata. U zoni svjetla nalaze se čisti elementi: svjetlo, vjetar, voda, vatra i zrak, što odgovara razumu, misli, razmišljanju, volji i rasuđivanju. U zoni tame također je pet elemenata, ali nečistih odnosno negativnih: zagušljivi dim, pustošeća vatra, razarajući vjetar, mutna voda, bezdana tama. Povijest se odvija u trima etapama: u početku su kraljevstva svjetla i tame odvojena, zatim dolazi do borbe i miješanja dvaju elemenata i na kraju će doći do konačnog odvajanja pobjede i oslobađanja svjetla od ropstva tami i duha materiji. U ovu osnovnu shemu Mani je unio mnogo komplicirane mitologije koja ni do danas nije potpuno raščlanjena. Potrebno je još istaknuti da manihejci nisu prihvaćali Stari zavjet (smatrali su ga Sotoninim djelom), ali ni neke novozavjetne knjige. Povijesnog Isusa smatrali su samo prorokom „svjetla”, poput Bude i drugih, ali ne i Bogom. Zabranjivali su ženidbu jer se rađanjem umnožava materija i zarobljuje duh. Bili su vegetarijanci, učili su da biljke u sebi kondenziraju najviše svjetla, a osobito bundeve, pa se njihovim konzumiranjem u organizam unosi mnogo svjetla, a ubijanjem životinja uništilo bi se i ono malo svjetla koje sadrže u sebi. Odbacivali su osobnu odgovornost za grijeh jer grijeh kao zlo može imati izvor samo u zlu počelu u materiji. Članovi manihejske sljedbe bijahu podijeljeni u niže, zvane „slušači”, neka vrsta katekumena, i više ili „izabrane”, koji su jedini bili upućeni u sve tajne manihejskog učenja. Zanimljivo je da Augustin nikada nije prešao u „izabrane”, da je uspio na maniheizam „obratiti” svoje prijatelje, ali ne i majku Moniku.

Postavlja se pitanje što je Augustina, tražitelja mudrosti čovjeka visoke izobrazbe odvelo u sektu punu mitologije i logičkih nedosljednosti. Mogu se izdvojiti ovi razlozi: 1. Manihejci bijahu gnostička sekta koja je svojim sljedbenicima obećavala nalaženje istine i sirugan put k mudrosti. „Govorili su: ‘Istina, istina!’, i mnogo su mi je spominjali, ali je nigdje ne bijaše u njima. Lažno su govorili ne samo o tebi, koji si uistinu Istina, nego i o počelima ovoga svijeta, tvome stvorenju” (*Ispovijesti*, 3, 6, 10). 2. Manihejci su odbacivali autoritet vjere za postizavanje istine, a to je Augustinu i te kako odgovaralo u vrijeme kada se bio opredijelio za razum a protiv vjere. 3. Oni su davali jednostavno, premda metafizički apsurdno, rješenje problema zla, postavljajući dva oprečna počela: jedan dobar i izvor dobra, a drugi zao i izvor zla. Prema tom rješenju, čovjek se oslobađao

osobne odgovornosti za počinjene grijehе, što je također za Augustina bilo vrlo primamljivo s obzirom na to kako je provodio svoje mladenaštvo i s obzirom na teret osobne grešnosti koju je osjećao. 4. Manihejci su se prikazivali većim kršćanima od Katoličke crkve, a Mani je za sebe tvrdio da je Apostol Isusa Krista. 5. Odbacivali su Stari zavjet kao đavlovo djelo, a optuživali Crkvu da Boga prikazuje antropomorfno. 6. Uza sve rečeno, manihejci su imali vrlo učinkovitu organizaciju i veličanstvenu liturgiju, prije svega liturgiju svjetla.

Na putu povratka

Povratak iz maniheizma nije za Augustina bio ni lak ni jednostavan. Trebalo se osloboditi svega što je s maniheizmom prihvatio: materijalizma u shvaćanju realnosti, dualizma metafizičkog, moralnog i antropološkog, panteizma, prema kojem je duša samo komadić božanstva, kao i doketizma u kristologiji, koji ne prihvaća realnost utjelovljenja. Sve je to trebalo nadvladati na putu obraćenja.

Augustin se najprije razočarao uvidjevši da su Manijeve kozmološke postavke u opreci sa znanstvenim činjenicama, a iznosio ih je kao apsolutno sigurne. „Ipak sam mnogo toga pamtio što su oni iz samoga stvorenja ispravno zaključili, i jasno sam shvaćao obrazloženje s pomoću brojeva i vremenskog redoslijeda i vidljivih svjedočanstava zvijezda. Uspoređivao sam to s Manijevim navodima. On je o tim stvarima mnogo pisao bulazneći u najvećoj mjeri, i nisam našao obrazloženja ni za solsticij, ni za ekvinokcij, ni za pomrčine ni za išta što sam bio naučio u knjigama svjetovne mudrosti. Ondje mi se nalagalo da vjerujem, ali to vjerovanje nije se slagalo s onim obrazloženjima koja sam utvrdio računom i svojim očima, nego je bilo potpuno suprotno” (*Ispovijesti*, 5, 3, 6). Dakle, zaključio je Augustin, ako se Mani vara u pitanju znanosti, može i u vjerskim pitanjima.

Drugi važan element na putu povratka jest ponovni Augustinov susret s Biblijom i nekim Elpidijem, koji je u Kartagi snažnim argumentima tumačio Sveto pismo i pobijao manihejske zablude. „Zatim sam smatrao da se ne može braniti ono što su manihejci kudili u tvojem Svetom pismu, ali katkada sam, dakako, želio da s nekim koji je vrlo učen u onim knjigama pretresem pojedina pitanja pa da vidim što on o tome misli. Već su me, naime, bili počeli zanimati govori nekog Elpidija, koji je javno govorio i raspravljao protiv manijejaca, još u Kartagi, iznoseći o Svetom pismu takve tvrdnje kojima se nije lako moglo oduprijeti. A slab mi se činio njihov odgovor; oni ga nisu rado javno iznosili, nego samo nama nasamo, govoreći da su spise Novoga zavjeta krivotvorili neki ljudi koji su židovski zakon htjeli ucijepiti u kršćansku vjeru; sami, međutim, nisu mogli pokazati nikakvih nepatvorenih primjeraka. Ali mene, koji sam znao misliti samo materijalno, zarobljavale su i na neki način gušile i pritiskivale one mase pod kojima sam stenjao uzalud nastojeći udahnuti bistri i čisti zrak tvoje istine” (*Ispovijesti*, 5, 11, 21). Sam je Augustin svoje probleme i pitanja iznio manihejskim učiteljima, a budući da mu nisu dali zadovoljavajući odgovor, njegov se odnos prema maniheizmu počinje definitivno hladiti.

Razočaranje maniheizmom nije ujedno značilo i prihvaćanje Crkve i „istine” koju ona propovijeda, već on upada u skepticizam. „Premda nisam nastojao

naučiti ono što je govorio, nego samo slušati kako govori – ta mi je, naime, isprazna briga još bila preostala, iako već nisam imao nade da čovjek može naći put k tebi – ipak su u moju dušu zajedno s riječima koje sam volio dolazile i istine za koje nisam mario” (*Ispovijesti*, 5, 14, 24).

Misleći da konačno više ne može naći pravu istinu, prestao ju je tražiti i počeo se zauzimati za izgradnju svoje profesorske karijere u Milanu. U to vrijeme dolazi do sudbonosnog susreta sa sv. Ambrozijem. Evo kako taj susret opisuje sâm Augustin: „Kad je stoga iz Milana došla molba u Rim gradskom prefektu da se pobrine za učitelja govorništva onome gradu, s pravom na selidbu na državni trošak, ja sam se sam natjecao preko onih istih prijatelja pijanih od manihejskih ispraznosti; odlazio sam da se od njih odvojim, ali to nismo znali ni ja ni oni. Tadašnji prefekt Simah poslao me onamo pošto sam održao uspješno predavanje. U Milanu počoh k biskupu Ambroziju, koji je cijelome svijetu bio poznat kao jedan od najboljih ljudi, a bijaše tvoj pobožan štovatelj. Njegovi su govori tada revno pružali svojemu narodu snagu tvoje pšenice, veselje tvoga ulja i trijeznu opojnost tvojega vina (Ps 81,17; 45,8). K njemu sam bio vođen od tebe nesvjesno, kako bih po njemu bio svjesno vođen k tebi. Očinski me primio onaj Božji čovjek i mojem se dolasku obradovao s ljubavlju dostojnom biskupa. I ja sam ga zavolio, ali najprije ne kao učitelja istine – jer sam potpuno bio izgubio nadu da ću je u tvojoj Crkvi naći – nego kao čovjeka sklona meni. Marljivo sam ga slušao kad je govorio narodu, ne, doduše, s nakanom s kojom sam morao, nego da ispitam njegovu rječitost: da li odgovara glasu što ga uživa ili je možda veća ili manja nego što se govorilo. Napeto sam pratio njegove riječi, a prema sadržaju bio sam potpuno ravnodušan i prezirno ga slušao. Uživao sam u ljepoti govora, koji mu je, doduše, bio učeniji, ali manje zabavan i zavodljiv od Faustova. što se tiče načina govora. Uostalom, što se pak tiče samog sadržaja, nije bilo nikakve usporedbe, jer onaj je tumarao po manihejskim lažima, a ovaj je naučavao zdravu nauku o spasenju. Ali daleko je od grešnikâ spasenje (Ps 119, 155), kakav sam grešnik ja tada bio. No ipak sam se približavao polaganom i ne znajući” (*Ispovijesti*, 5, 13, 23).

Uz slušanje Ambrozijevih propovijedi Augustin i sam intenzivno razmišlja i čita Sveto pismo pa se malo-pomalo njegova dvojba „ili ili” , ili vjera ili razum pretvara u rješenje „i i”, i vjera i razum. Trebalo je, međutim, da Augustin pronade „autoritet“ koji jamči istinitost onoga u što se vjeruje. Brzo je zaključio da taj autoritet može biti samo Sveto pismo, ali tko svjedoči za Pismo. Jedini je odgovor Katolička crkva. Tako je Augustin došao do rješenja i druge svoje mladenačke dvojbe „ili Krist ili Crkva”, pretvarajući je u rješenje “i Krist i Crkva”. Našao je tako formalni motiv vjere, ali ne potpuno i njezin sadržaj. Predstojalo mu je i rješavanje dvaju velikih problema: materijalizma i problema zla. „A kad sam htio misliti o svojem Bogu, nisam znao misliti drukčije nego kao o tjelesnoj masi – meni se, naime, činilo da ne postoji ništa što ne bi postojalo tako – i to je bio najveći i gotovo jedini razlog moje neizbježive zablude” (*Ispovijesti*, 5, 10, 19). Filozofskom rješavanju problema materijalizma pripomoglo je Augustinovo čitanje neoplatonista Plotina i Porfirija, a o problemu zla Augustin će razmišljati i pisati čitav život. Prikazati pak njegovo učenje o ovome „vječnom

problemu”, premda bi bilo zanimljivo i korisno, nadilazi okvir i svrhu ovog prikaza.

Riješivši mnoge prepreke na svojem putu Bogu, Augustinu je predstojala još jedna, kako konačno uspostaviti kontakt, kako doći do Boga. Ponovno se daje na čitanje Svetog pisma, osobito Pavlovih spisa i otkriva Isusa kao posrednika i Spasitelja. Pogledajmo kako je to sâm doživio i opisao: „Tražio sam put na kojem bih skupio snage koja bi me osposobila da uživam tebe, ali ga nisam nalazio dok nisam zagrlio Posrednika između Boga i ljudi, čovjeka Isusa Krista, koji je iznad svih stvari, Bog, blagoslovljen uvijek (1 Tim 2,5; Rim 9,5), njega koji nas zove govoreći: Ja sam put, istina i život (Iv 14,6), i hranu, koju još bijah preslab uzimati, miješa s tijelom, jer Riječ tijelom postade (Iv 1,14), da nam tvoja mudrost, po kojoj si sve stvorio, bude mlijekom u ranom djetinjstvu” (*Ispovijesti*, 7, 18, 24).

Prepreke su pale, vidici se razbistrili i Augustin je početkom listopada god. 386. završio proces svojeg obraćenja i odlučio se krstiti. Krstio ga sam sv. Ambrozije u noći velike subote 24.-25. travnja 387. „Onih se dana nisam mogao nasititi divne slatkoće koju sam uživao razmišljajući o dubini tvoje odluke da se spasi ljudski rod. Koliko sam plakao slušajući tvoje himne i tvoje pjesme, snažno dirnut slatkim glasovima kojima je odjekivala tvoja crkva! Ti su glasovi ulazili u moje uši, u srce se moje razlijevala istina i odande mi se rasplamsavao osjećaj pobožnosti. Suze su mi tekle, a meni je bilo lijepo uz njih” (*Ispovijesti*, 9, 6, 14).

Zaključak

Tisućušeststota godišnjica obraćenja sv. Augustina nije samo puko sjećanje na davni događaj, to je obraćenje, kao malo koje, donijelo Crkvi kasnijih stoljeća golemo bogatstvo za razvoj teologije i filozofije. Augustin, koji je, bez sumnje, i velik pjesnik i mistik, postaje važan i suvremen za današnje razmišljanje u Crkvi i u modernoj teologiji gdje se žele ujediniti razum i srce, logika i intuicija.

I procesom svojeg obraćenja Augustin odgovara našem vremenu. Lako je zamijetiti da mnoge danas muče Augustinove dvojbe „ili...ili”, toliko prihvaćaju i oduševljavaju se za Krista, ali ne i za Crkvu, toliko vjeruju razumu, ali odbacuju vjeru. Kroz dugo vrijeme, boreći se s problemima, Augustin nalazi rješenje i jasno pokazuje kako ih naći. Upućuje i na strpljivost koju treba imati sa svojim i problemima drugih, jer istina je jedna i tko je iskreno i ustrajno traži, isgurmo će je naći.

I Sv. otac Ivan Pavao II. u svojem apostolskom pismu *Augustinum Hippo-nensem*, u dijelu u kojem govori o Augustinovoj poruci današnjemu čovjeku, osobito ističke pomoć koju on može pružiti u traženju istine i rješavanju problema skepticizma, materijalizma i racionalizma.

Augustin je bio velik jer je imao veliko srce koje nisu mogli ispuniti i smiriti ni sjaj govorničkog umijeća, ni raskoš umjetnosti, ni ženska gracioznost; njegovo se nemirno srce moglo smiriti samo u Bogu.